

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

טי אריו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

וירא יח יט

שְׁלֵשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-
אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: (לא) וַיֹּאמֶר
הַיְהוָה נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל-אֲדֹנָי
אוֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר
לֹא אֲשַׁחִית בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרִים:
(לב) וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יַחַר לְאֲדֹנָי
וְאִדְבָּרָה אֶת-הַפֶּעַם אוֹלֵי יִמְצְאוּן
שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית
בְּעִבּוֹר הָעֲשָׂרָה: (לג) וַיֵּלֶךְ יְהוָה
כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם
וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ: יט (א) וַיִּבְאֹו

תרגום אשכנזי קלו

ועלבסט געפונדען? ער
שפראך: איד פיהרעם ניכט
אויס, ווען איד דרייסן פֿיני
דע. (לא) אברהם שפראך
וועדער: איד האבע נון איינע
מאהל אנגעפֿאנגען, מיינעם
העררן פֿארצושטעללען; ווען
מאן נון צוואנציג פֿינדעט? ער
שפראך: זא ווילל איד ניכט
פֿערדערבען אום דיעוער
צוואנציג וויללען. (לב) יענער:
מיין הערר! ערצירנע ניכט,
איד ווילל נור נאך דיעועם
מאהל פֿארשטעללען, ווען
מאן נון צעהן דאועלבסט פֿיני
דען זאללטע? ער שפראך:
זא ווערדע איד ניכט פֿערדער.
בען אום דיעוער צעהן וויל.

לען. (לג) דער עוויגע גינג הינווען, אלס ער מיט אברהם אויסגערעדעט האטטע,
אברהם אבער קעהרטע אן זיינען אַרט צוריק.

תרגום אונקלוס

וַאֲמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא אִם אֲשַׁבַּח תְּמִין
הַלְיִין: (לא) וַאֲמַר הָא כְּעַן אֶסְגִּיחִי לְמַלְאָא
הַדָּם יֵי מָאִים יִשְׁתַּחֲוִין תְּמִין עֶסְרִין וַאֲמַר
לֹא אֲחַבִּיל בְּדִיל עֶסְרִין: (לב) וַאֲמַר לֹא
כְּעַן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וְאֲמַלִּיל בְּרַם זִימְנָא
הָרָא מָאִים יִשְׁתַּחֲוִין תְּמִין עֶסְרָא וַאֲמַר לֹא
אֲחַבִּיל בְּדִיל עֶסְרָא: (לג) וְאֶסְפֵּלֵק יִקְרָא
דִּי בְּד שְׁעֵי לְמַלְאָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תֵּב לְאַתְרֵיהּ:

דיא

ר ש י

מהם: (לב) אולי ימלאון שם עשרה.
על הפסוק לא נקא אמר דר המבול היו
ס' נח ובניו ונשיהם ולא הלילו על דורם
ועל ט' ע"י לירוף כנר נקא ולא מלא:
(לג) וילך ה' וגו'. כיון שנשתתק הסניגור
הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו.
נסתלק הדיין ונסתלק הסניגור והקטיגור
מקטרג ולפיכך ויבאו שני המלאכים
סדומה להשחית:
יט (א) ויבאו שני. והג' שנא לנשר
את שרה כיון שעשה שליחותו
דיי בד שְׁעֵי לְמַלְאָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תֵּב לְאַתְרֵיהּ:

ב א ו ר

הי' אומר לו דע שאין שם נמספר הזה שאמרת לפי שעדיין לא נגמר דינם כאשר אמר ארדה
נא ואראה והנה אברהם לא ידע מה יעשה בהם ולכן השנים בנקר והזקיף על פני סדם
ונראותו כי נשחתו ידב שלא היו שם כן (הרמב"ן): (ל) לא אעשה, כללה בהם, והענין אחד
עם לא אשחית: (לב) אך הפעם, ענינו למעט, כמו רק, ושיעורו אך הפעם הזאת, וכן
תרגום אונקלוס ויונתן בן עוזיאל, ברם זמנא הדא, וכן מתורגם בלשון אשכנז: ויאמר,
הק"נ לא אשחית וגו', ולפי דעת הרשב"ם כל אלו התשובות הן דברי המלאך הגדול-שנהם
בשם השם שולמו, וכן אברהם שהתפלל לא אלו התפלל רק עמו דבר להשיב לו דבר מאת
ה' אבל התפללה היא לה' לבד, ואין ספק שכן היא כוונת הרשב"ם, ועיין מ"ש ב"ש כפסוק
אח"כ: (לג) ואברהם שב, מן המקום שגוה שם המלאכים כי שם נאמר לו זעקת סדום
וגו' ושם התפלל: למקומו, אל אלני ממרא:

חרגום אשכנזי

יט (א) דיא ביי רעו ענגעל קא-
מען אכענרס נאך סדום.
לוט זאס עבען אים טהארע פאן
סדום. אלס ער זיא זאה, שטונד
ער אויף, גינג איהנען ענט-
גענען, ביקטע זיך מיט דעם
אנגעזיכטע צור ערדע, (ב' אונד
שפראך: הערט דאך, מיינע
העררען! קעהרט דאך איין

וירא יט

שני המלאכים סדמה בערב ולוט
ישב בשער סדם וירא לוט ויקם
לקראתם וישתחו אפים ארצה:
(ג) ויאמר הנה נא-אדני סדו נא
אר-בית עבדכם ולינו ורהצו
רגליכם

איין דאז הויו אייערעס דייענערס, אונד איבערנאכטעט דא, נאכדעם איהר אייערע פיי-
סע

ר ש י

נסתלק לו: המלאכים. ולהלן קראס
אנשים כשהיתה שכינה עמהם קראס
אנשים. דבר אחר חלל אנרהם שמו גדול
והיו המלאכים תדירין חללו באנשים קראס
אנשים וחלל לוט קראס מלאכים: בערב.
וכי כל כך שהו המלאכי' מחברין לסדום א
מלאכי רחמים היו וממתינין שמה יוכל
אנרהם ללמד עליהם סניגורא: ולוט
יושב בשער סדום. ישב כתיב אותו היום

חרגום אונקלוס

יט (א) ועאלו תרין מלאכיא לסדום ברמשא
ולוט יתיב בתרעא דסדום וחווא
לוט וקם לקדמו ותהון וסגיד על אפוהי על
ארעא: (ב) ויאמר בקעו כען רבוני זורו
כען לבית עבדכון וביתו ואסחו רגליכון
וחקדמון

מינוהו שופט עליהם: וירא לוט וגו'. מניח אנרהם למד לחזיר על הא רחמים: (ב) הנה נא. אתם
אדוניים לי אחר שעברתם עלי. ד"א לריבים אתם למת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בנס וזו
היא ענה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לנתי דרך עקלתין שלא יכירו שאת' נכנסין שם לכך
נאמר

ב א ו ר

יט (א) ויקם לקראתם, מקרא קרא הוא וענינו ויקם ללכת לקראתם, או ויקם וילך לקראתם,
וכן מתורגם בל"א: אפים, על פניו, עד ששם אפיו בארץ, וכנה הכתוב הפנים
באפים לפי שהאפים שהם הנחיריים גבוהים על הפנים: (ב) הנה, מלת הן תשמע להזמנת
הדבר ובאה לשעמים בתוספת ה"א ובדגש הנו"ן לעולם ואז לזרי הה"א תשתנה למירק קטן,
והנו"ן תמיד בלזרי, חוץ מזה לבד שהנו"ן בסגול, ועיין מה שכתבתי בתקון סופרים ע"ז, והנה
רש"י פי' הנה נא שב על מלת אדני הנה נא אתם אדוניים לי אחר שעברתם עלי, והרמב"ן
מפרש לשון תחנה ושב על הזמנת הנביא אשר אמר לתת להם ושיעורו, אדני, הנה נא בית
עבדכם מוזמן לפניכם וסורו שמה: אדני, בפתח הנו"ן והוא חול לדעת כל המפרשים והוא
לשון רבים וכן תרגמו אונקלוס ויב"ע, רבוני, וכן מתורגם בל"א: סורו נא אל בית עבדכם,
לשון הראב"ע כאשר תמנ' מלת סור ואחריה מ"ס היא כמשמעה ואם אחריה אל"ף הפתוח
בפתח קטן, (ר"ל מלת אל שהי' בסגול הנקרא פתח קטן, או מלות אלי אליו אליו אליה
שנשתנה בס הסגול לתנועה אחרת), טעמה שיסור ממקומו וילך אל הקורא או אל המקום
הנקרא כמו סורה אלי (שופטים ד' י"ח) עב"ל, וכלל נכון הוא, ועב"ז מלאנו גם בלא אל
אחריה, ופירוש' שילך אל הקורא כמו סורה שבה פה (רות ד' א'), ועיין מה שכתבתי עוד
בפ' וימי בפסוק וירא יוסף וגו' להסיר אתה וגו' (בראשית מ"ח י"ז): ולינו ורחצו רגליכם,
לפי

ה מ ע ר

יט (ב) סורו, עיין בבאור, והנה מה שכתב ועב"ז מלאנו גם בלא אל וכנ"ל, אין זה סותר
כלל לדברי הראב"ע כי הוא לא דבר רק אם בל אחריו יס, אבל אם יחסר אז יט
להתבאר

רגליכם והשכמתם והלכתם לדרךכם ויאמרו לא כי ברחוב נלין: (ג) ויפצרו במאד ויסרו אליו ויבאו אל ביתו ויעשו להם משתה ומצות אפה ויאכלו: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי

סע געוואשען; מארגען קאנגט איהר פריה אויפשטעהען, אונד אייערן וועג געהען. זיא שפראכען: ניין! זויר וואללען אויף דער שטראסע איבער נאכטען. (ג) ער דראנג אבער זא זעהר אין זיא, דאס זיא בייא איהם איינקעהרטען. זיא קאמען אין זיין הויז, ער מאכט טע איהנען איינע מאהלצייט צו רעכט, אונד בוק אונגעווי- ערטע פלאדען, אונד זיא אסען.

סדם

ל' לגושה

(ה) זיא האטטען זיך נאך ניכטניער ערגעלעגט, אלס דיא שטאדטלייטע, דיא לייטע פאן סדם

חרגום אונקלום

ותקדמו ותהכו לאורחכון ואמרו לא אלהן ברחובא נבית: (ג) ואתקיף בהון לחדא וזרו לותיה ועלו לביתיה ועבר להון משתא ופטיר אפה להון ואכלו: (ד) עד לא שכבו ואנשי קרתא אנשי סדם אקיפו

ר ש י

כזמר סורו כ"ר: ויאמרו לא. ולאברהם אצרו בן תעשה מבאן שמסרנין לקטן וזין מסרנין לגדול: כי ברחוב נלין. הכי כי משמש בלשון אלף זאמרו לא נסור אל ביתך אלף ברחובה של עיר נלין: (ג) ויסרו אליו. עקמו את הדרך ללד ביתו: ומלות אפה. ססז הי': (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי

באור

לפי פשוטו פירושו ולינו אחר שתחלו רגליכם, וכן מתורגם בל"א: וחשבמתם והלכתם לדרךכם, ראה אותם כהולכי ארמות לא יתעכנו בעיר, ואמר והשכמתם והלכתם לדרךכם אם תרצו, (הרמב"ן): ויאמרו לא, נסור אל ביתך: כי ברחוב נלין, אלף ברחובה של עיר נלין: נלין. מבנין השעיל, ועב"ז הוא פעל עומד: (ג) ויפצרו במאד, לשון פנור בכל מקום יורה על רבוי דברים דברני פיוסים האחד על חבירו להענירו על רצונו, ולהכריחו ברוב פיוסיו, ולכן תרגם יב"ע, ופייס, על כוונת רבוי הדברים, ואנקלוס תרגם, ואתקיף, על כוונת ההכרח, וכן מתורגם בל"א: משחה, קביעות סעודה על היין בהיות היין אהוב אכלו כמו שהוכיח סופו על תחלתו אבל אברהם לא עשה משתה זולתי ביום הנמל את יצחק לגדולי הדור שהיו מורגלים בכך נעת שאחם, (ר"ע ספורנו), ולי נראה שאברהם לא עשה להם משתה לפי שהיו נחולים לדרגם שהי' ביום ולכן מהר אברהם בכל עשיותיו וגם כזה לעשות ענות שהם מררות דקות שנאפות מהר על הגחלים, אבל כאן לפי שלנו אכלו, הי' לו שהות לאפנות מצות ולעשות משתה: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר, כל טרם שנמקרא לשון עד לא הוא כמ"ש רש"י בפסוק וכל בית השדה טרם יהיה בארץ (בראשית ב' ה'), וכמ"ש שם, ובא אחריו הפעל העתיד טרם יהי', טרם ילמד, טרם יכנה (שמואל א' ג' ג'), על הזמן אשר ממנו ידבר, כי אז הי' הדבר בעתיד, ואם תפרשו בל"א כריך שתעתיק הזמן לעבר, כי כן משפט הלשון ההי' להסב הוראת הזמן על העת אשר בה עומד המדבר, ואז הדבר נעשה כבר, לכן שינה המתרגם האשכנזי הוראת הזמן מעתיד לעבר: ואנשי העיר אנשי סדם, לפי פשוטו הוא לתוספת

המעמר

להתנאר כפי מקומו אם בתסרון למ"ד כמו שהביא הרב, או בתסרון מ"ס כמו סורו טמא (איבה ד' ע"ו) ששעורו סורו ממני.

סָדָם נִסְבוּ עַל-הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד-
זָקָן כָּל-הָעָם מִקְצֵה: (ה) וַיִּקְרָאוּ
אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה צֵא
אִתָּנוּ וְנִדְעָה אֶתָּם: (ו) וַיֵּצֵא
אֱלֹהִים לֹט הַפֶּתַח וְהַדְלִיל סָגַר

פְּרוֹם, דָּאָו הוּיִן אוֹמְרִינְטֵעוּ
פֶּאָן יוֹנְכוֹ אַלְט, דָּאָו נִאֲנַע
פֶּאָלְק אוֹיִם יַעֲרֵם עֵנְדֵע דַּעַר
שְׂטָרְט. (ה) זִיא רִיעֶפֶען דַּעוּ
לוֹט, אונד שפּראַכֶּען צוֹ אֵיִהֶם:
וואַ זינד דיאֹ מִנְעַר, וועלכֶּע
דִיעֵזֶע נִאָכְט צוֹר רִנְעֶקֶאָמֶען
זינד? ברִינְנֶע זִיא צוֹ אונד
הַעֲרוּם, דָּאָס וויר זִיא נַעֲהַעַר
הֶאָנְנֶען מִעֵנְעוּ. (ו) דָּאָ גִינְע
לִיט הַיְנוּם פֶּאָר דָּעִם אִינְנֶאָנְנֶע דָּעִם הוּזְעִם צוֹ אֵיִהֶנְען, דיאֹ טהוּרֶע אַכְעַר שְׁלָאָם עַר הוּיִן

אחריו

טער

תרגום אונקלוס

ר ש י

עַל בֵּיתָא מְעוֹלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא
מִסּוֹפִיָּה: (ה) וַקְרוּ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵיה אָן
גוֹבְרָאָ דִּי אַתָּה לְוֹתָךְ בְּלִילָא אַפְקִינוּ
לְוֹתָנָא וְנִדְעָ יִתְהוּן: (ו) וְנִפְק לְוֹתְהוּן לֹט
לְתַרְרַעָא וְדַשָּׂא אַחַד בְּתַרְוָהִי: (ז) וַאֲמָר
בְּבַעו

סָדָם. כִּךְ כִּדְרָא נְבִרִי טִירִס יִשְׁכְּנוּ וְאִישִׁי
הַעִיר הוּיִן נְפִיִּהֶם אֶל מַלְאָכִים שְׁהוּוּ אֱלֹהִים
לְלוֹט מִה טִירִס וְאֵעִיִּהֶם וְהוּא אֹמֵר לְהֶם
רַבִּים רַשְׁעִים עוֹדִים מִדְּנָרִים כִּהִם וְאִישִׁי
הַעִיר וְנָוִי יִכַּח טוֹ אֶל מִקְרָא וְאִישִׁי הַעִיר
אִישִׁי רַשַׁע נִסְבּוּ עַל הַבַּיִת לְשֶׁהוּ רַשְׁעִים
נִקְרָאִים אִישִׁי סָדָם כְּמוֹ שְׁאֵר הַנְּתוּב
וְאִישִׁי סָדָם רַעִים וְחַטָּאִים: כָּל הַעַם
פֶּקֶדָה, מִקְלָה הַעִיר עַל הַקָּהָה אֲזִין אַחַד
מוֹתָה כִּדְם אֲפִילוּ לְדִיק אַזְד אִין כִּהִם: (ה) וְנִדְעָה אֹתָם. בְּמַשְׁכֵּנ זְכוּר כְּמוֹ אֲשֶׁר
לֹט

בבעו

לֹט

ב א ו ר

בְּאוֹר אִישִׁי הַעִיר שְׁהִם אִישִׁי סָדָם, וַיְתוּרְגַם בְּלִילָא נְמַלְתָּ (נַעֲהוּוִיךְ): נִסְבוּ, מִכְּנִין נִפְעַל מִן
הַכְּסוּלִים: כָּל הָעָם מִקְצֵה, הַכּוּוּנָה מִכָּל קִלְבָּה מִן הַעִיר, וְהוּא מִקְרָא קִלְבָּה כִּדְלוֹ אֲמַר מִן
הַקָּהָה אֶל הַקָּהָה, וְכֵן מִזְוֹרְגַם בְּלִילָא לְהוֹדִיעַ אֲפִילוּ אִ' אִז עֲשָׂה אֲשֶׁר לְאֲנָרְהֶם לֹא נִמְלִי
כִּהִם: (ה) וְנִדְעָה אֹתָם, בְּמַשְׁכֵּנ זְכוּר, כִּי שַׂר יִדַּע כְּנוּי לְשִׁכְיָה כְּמוֹ אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ אִישׁוֹ,
וְהַזֵּם יִדְבַּח מוֹה אֲשֶׁר (נִרְאִישִׁי ד' א'), וְעִיָּין מִה שְׂכַתְנִי אֶס, וְהַמְזַרְגַם לְלִשׁוֹן אֲשֶׁנְנוּ
תְּרַגַּם (קַעֲנִנְטֵעוּ), וְכֵן אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ אִישׁ (עַרְקֶאָנְט), כִּי הַכֵּל נִכְבַּג מִלִּשׁוֹן יִדְיֵעָה מִמֶּשׁ,
וְהוּא אֶל הַתְּהִבָּה (וִיעֲבֵעוּ), וְאֶל הַהֲנָחָה (פַּעֲרוֹתְרַגֵּעוּ), וְאֶל הַמַּשְׁגַּל (בִּיחֻוֹתְהֶנְעוּ). וְכַעַל
מִכָּלל יוֹפִי מִי' וְנִדְעָה אֹתָם מִי הִם לְהַרְגַם וְהוּא מִן הַרְלִיק בְּשׁוֹפְטִים (י"ט כ"ב), אֲחַל לְפִי
מִה שְׂכַח לְשִׁיִּסֶם בְּשִׁתִּי בְּנֹתָיו לְזוֹת עֲמָהֵן, נִרְאִיה שְׁהִיִּתָּה כּוּוּנָתָם לְמַשְׁכֵּנ, וְכ"כ הַרְלִיק
בְּסוֹף דְּבָרָיו אֶס: (ו) הַפֶּתַח, אֶל הַפֶּתַח וְכִה"א אֲנִסְיִף בְּמִקְוִים לְמִ"ד בְּתַזְלָה, וְהַפֶּתַח הוּא
הַחֲלָל שְׁנוּ וְכִנְסִים וְיוֹנָאִים, וְהַדְלִיל הוּא הַסּוּבֵג לְנַעֲוִל וְלַפְזוֹת, וְדַעַת הַרְאִב"ע אֲזִין הַתִּי"ו
שְׂרַשִׁית בְּדִלֵת בְּעִבּוֹר שְׁמַלְחָה נְבִרִי עַל דֵּל שְׂפִתִי (תְּהִלִּים ק"א ג'), שְׁפִלְתָּ הַתִּי"ו עַב"ד, וְמִה
יִועִידֵנוּ אֶל שְׂפִתִי הוּא מִעִנִּין דִּלְתָּ, אֲזִילִי הוּא הַלִּשׁוֹן רֹמַמּוֹת כְּמוֹ יְדִלְוִ עֵינֵי לְמָרוֹם (יִשַׁע"י
ל"ח י"ד), כִּאֲשֶׁר חִנְרוּ הַמְדַקְדֵּק ר' יוֹנָה לְעִנִּין זֶה. וְכֵן כִּי' רַשִׁי אֶס דֵּל שְׂפִתִי הוּא אֶס
הַעֲלוּנָה, גַּם לוֹ יִהְיֶה כְּדְבָרָיו בְּנִי' עַל דֵּל שְׂפִתִי, אִין לְהוֹלִיף הַשֶּׁרֶשׁ מִשְׁלָה אֲחַת הַבָּאָה
עַל דְּרַךְ הַזְּרוּת, וְלִהְיִיח הַרְבִּים, וְהַנְּכוּן לְדַעַתִּי כְּדַעַת הַרְלִיק בְּשַׂרְשִׁים אֲשֶׁר דִּלְת עַל מַשְׁקַל
קֶשֶׁת, וְשׁוֹה אֲלֵיוּ בְּנִיִּיתוֹ וְכַנְּבִילוֹ, כִּי כִּאֲשֶׁר נִאֲשַׁר מִן קֶשֶׁת, בְּאִישִׁי קֶשֶׁתִי (נִרְאִישִׁי מ"ט כ"ד),

ה מ ע מ ר

(ו) וְהִיִּיח, עִיָּין בְּנִי ר', וְהִים עֵינֵי כָּל תְּחֻזָּה וְזוֹת בְּדַעַת הַרְאִב"ע כִּי לְדַעַתִּי יִשׁ לְמַלְתָּ הוּאִת
שְׁנִי

תרגום אשכנזי קלח

טער זיך צו, (ז) אונד שפראך:
מיינע ברודער! האנדעלט דאך
ניכט זא באזע. (ח) וואהלאן!
איך האבע צווייא טעכטער,
וועלכע נאך קיינען מאן ער-
קאנט האבען, דיעזע ווילל
איך איך הירוים ברינגען,
טהוט מיט איהנען, וויא איך
גוט דינקט; נור דיעזען מענ-
נערן טהוט ניכטס, דאזיא דאך
אין

אחריו: (ז) ויאמר אל-נא אחי
הרעו: (ח) הנה-נא לי שתי בנות
אשר לא-ידעו איש אוציאה-נא
אתהן אליכם ועשו להן כטוב
בעיניכם רק לאנשים האל-אל-

מעשו

תרגום אונקלוס

לא ידעו איש: (ח) האל. כמו האלה:
כי על כן באו. כי הטובה הזאת מעשו
לכבודי על אשר באו בכל קורתי תרגום
בעלל שכימי תרגום של קורה שכימא:
גא

בבעו בען אחי לא חבאישון: (ח) הא בען
לי תרתון בנן די לא ידעונון גבר אפיק
בען ירתון ליחכון ועיבירו להן בדתקון
בעיניכון לחוד לגובריא האליון לא חעבדון

כאור

כן מן דלת, חר דלתו (מלכים ב' י"ב י'), שניהם נדגש התי"ו, והקבץ מן קשת, והי"חחות
נערים (ישעי' י"ג י"ח), ומן דלת, ושתיס דלחוח לדלחוח (יחזקאל מ"א כ"ד). וכנווי הככות
התי"ו רפוי' נשניהם: ומה שהי"ן דגופה וכוויי הרבים מן קשת בכל ארבעה פעמים שנמלח
במקרא בספרים המדוייקים, ואין כאן הלמ"ד, כנר כתב הרד"ק בשרשים שרש קשת שאינו
מן שס קשת רק מן קשת ע"ש: והדלח סגר אדריו, סגר הסוגר מנפנים אחריו של לוט
אחר שינא אליהם, ויותר נראה שש על לוט שהיא סגר מנחון אחר שינא אליהם כי ירא סן
יבואו בחזקה אל הכית לקחת האנשים, וכן מתורגם בל"א: (ז) אל בא אחי חרעו, בנקשה
מכס אל חרעו, וכן מתורגם בל"א נא לשון נקשה: חרעו, שרשו רוע, והוא מצנין הסעיל,
ועל המנהג ראוי להיות תריעו כמו תשיבו תקימו, ונא בלירי כמו הנפולים תסבו, ונראה
לי שהי' זה להספיד בין ענין זה לענין אחר אשר נשרש זה והיא ענין התרועה כמו חתקעו ולא
תריעו (במדבר י' ז'), לכן בא כל שהוא מענין הרעה בלירי אחי החינק: (ח) הנה, לשון
הזמנה

המעמר

שני משקלים זכר ונקבה (ורבים כמוהו) והיא מנל"ה כמו קו. ש"י וכדומה, וע"ד נקבה דלת
וזהו כנוייתו למשקל פגל כי כל הסגולים דרך אחד להם הלא תראה כי גם עלה לדת, ושלח
גחה שחת (שהם לדעת המדקדקים מנמי העי"ן) שיים בנטיה עם בגד ובעל, ואם כי לא מלכו
משקל פגעת, הנה מי יערב לנו אם לא גם קשת וכילל בו משקל הזה (ואף שמן קשת הרבוי
קשוח) וידמה שהתי"ו אינה לנקבה לכן נתקמה ברבים, הנה גם מן דלת נחמר דלחות גם בא
דלתי מהנספר דלתי, כי בעבור שהתי"ו אם גם היא לנקבה היא גם חמורת ל"הפ לזה תחקיק,
וכמו שזאמר שקח שרשו שקה, שקחות המים. ואף שלדעתי גם שחת רחה ונחת המה מנמי
ל"ה כי איך יתכן שיבוא בעלומי העי"ן הש"א נכת"ה גם ביסוד (עיין תל"ע דכיום כראג הערה
לנע"ו) - (ז) חרעו, הרב המבחר התמכס לתת סנה מדוע נא פ"ה בכו"י ולא נכ"ג, חולם
לפענ"ד אין לנקש טעם על חילוף התנועות הדומות (כי הוא מטבע כל לשון ולשון, ואין פה
המקום לברר זאת באר היטיב) וז"ל הרד"ק במכלול בערך נע"ו בהפעיל א"ת"ן אבין יבין או

תרגום אשכנזי

וירא יט

תעשו דבר כיעל-כן באו בצל
קרחי: (ט) ויאמרו וגש-הלאה
ויאמרו האחד בא-לגור וישפט
שפוט-ערתה נרע לך מהם ויפצרו

אין דען שאַטמען מיינעם אָב
דאָס געקאָממען וינר. (ט) זיא
אַנטוואַרטעטען: געהע היינ
וועג! אונד פֿוהרען פֿאַרט:
דיעזער איינציגע מאַן קאַם אַלס
פֿרעמדלינג היער אַן, אונד
ווייל שאַן ריכטער זיין! נון

וואָללען וויר מיט דיר שלימטער; פֿערפֿאַהרען אַלס מיט איהנען. זיא דראַנגען היערויף

זעהר

תרגום אונקלוס

ר ש י

מדעם ארי על כן עלו בטלל שריתי:
(ט) ויאמרו קריב להלה ואמרו חד אחא
לאיתותבא והא דאין דינא כען נבאישלך

(ט) גש הלאה. קרב להלאה כלו' התקרב
לדדין והתרחק ממנו וכן כל הלאה
שנמקרא לשון רחוק כמו זרה הלאה הנה
החתי ממך והלאה (שמואל א' כ' ג') גש
הלאה המדך להלן בל' לעזערי"טי דנ"ג
ודבר נויסה הוא לומר אין אנו מושאין

לך ודומה לו קרב אליך אל חגש בי (ישעי' ס"ה). וכן נשה לי ואשבה (שם מ"ט) המדך לדדין
בעבורי ואשב אללך. אתה מליץ על האורחים איך מלאך לך. על שאמר להם על הכנות אשרו
לו גש הלאה ל' נחת ועל שאתה מליץ על האורחים. האחד בא לגור. אדם נכרי יסודי אתה

בינו

ב א ו ר

הזמנה וריוות וכן מתורגם בל"א: האל, כמו האלם: כי על כן באו, על אשר באו כמו כי
על כן עברתם (בראשית י"ח ה'), ורבים כמוהו: (ט) ויאמרו גש הלאה, כלו' התקרב
לדדין והתרחק ממנו וכן כל הלאה שנמקרא לשון רחוק כמו זרה הלאה (במדבר י"ז ב'),
הנה החתי ממך והלאה (שמואל א' כ' כ"ג), גש הלאה, המדך להלן, בלע"ז טריט"ד נוש
(זרחא של"ל ריט"רי ד"י נ"ג, בל"א ווייכע פֿאָן חונזי לוריק), ודבר נויסה הוא לומר אין אנו
מושאין לך ודומה לו קרב אליך אל חגש בי (ישעי' ס"ה ח'), וכן נשה לי ואשבה (שם מ"ט כ'),
המדך לדדין בעבורי ואשב אללך, אתה מליץ על האורחים איך מלאך לך. (רש"י): ויאמרו,
עוד האחד בא וגו': האחד, רע"ס פי' היש גם אחד שיעשה כך עכ"ל, פי' הה"א לתימה, אבל קמ"ו
הה"א זורה שהיא לדיעה, וכן ת"א חד אתא, והשמיט הה"א כדרך ל' הארמי, ולפ"ז ביאירו הא"ס
האחד הזה בא לגור בינינו, ונתנו לו מלון ארמים, בעברנו על מדותינו, עתה רוכה לשפוט
בינינו, לא נוסף עוד לזון את הנר: לגור, אדם נכרי יסודי אתה בינינו שנתת לגור ונעשית
מוכיח אותנו, כן פירש"י, ויהי א"כ לפ"ז פי' וישפט שפוט שרובה לשפוט את מעשיו הנדקו
אם לא, ואשר שהיא כמשמעו רוכה להתנשא עלינו כשר וזופט עד שלכבודו ולאורחו לא נרע
לאנשים שנאו כלל קורתו, ולדעת רז"ל שנעשה באמת זופט עליהם, התחרטו על כך, באמרם
זה היה בסופם, עקב עשות המדע עם הנר: גיע לך מהם, לש"ד לך מושבת עלמה ואחרת
עמה ושיעירו מלהם, והכוונה נעשה לך רעה יותר ממה שנעשה להם, והנה בהסתכל נכפל
מלת ויאמרו בספק, ואין אחר הראשון מאר ארוך, והוא שלא כאנהי לשון הכתוב, גם בלשון
המאמר

ה מ ע מ ר

אָבן וכן כולם, יגל יעקב ע"כ, וגם בזלמים יבוא לפעמים העי"ן בזיר"י, כמו יכרת ה'
(תהלים י"ב ד') וכדומה. (ט) גש הלאה, בדפוס פראג רנ"א הני' וכן כל הלאה וכו' ואל
תתמה על לשון גיש ה' האמור כאן שכן דרך מקראות לדבר כן כמו קרב אליך אל חגש בי וכן
בלשון לע"ז טריט"ן שו"ש וכו' ע"כ, ואולי הוא לשון אשכנז (טרעטען לוריק), והלע"ז הכתוב
בסערינו טריט"י דנ"ג הוא טירע טוח דענו (ליהע דיק פֿאָן חונזי לוריק). (ד"ה).

וירא יט

בְּאִישׁ בְּלוּט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לְשֵׁבֶר
הַדֶּלֶת: (י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-
יָדָם וַיִּבְיֵאוּ אֶת-לוּט אֲלֵיהֶם
הַבַּיְתָה וְאֶת-הַדֶּלֶת סָגְרוּ:
(יא) וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח
הַבַּיִת הֵכֹוּ בַּסִּנּוּרִים מִקֶּטֶן וְעַד-

גדול

תרגום אשכנזי קלט

זעהר אין דען מאן, אין לוט
נעמליך, אונד גינגען הינצו,
דיא טהירע צו ערברעכען.
(י) דא שטרעקטען דיא מענ:
נער איהרע האנד אויס, בראכ:
טען לוט צו זיך אין דאז הויז,
אונד דיא טהירע פֿערשלאָסען
זיא. (יא) דיא מעננער אבער,
וועלכע פֿאר דעם איינגאנגע
דעם הויזעס ווארען, שלונגען
זיא מיט בלינדנהייט פֿאן קליין
ביז

ר ש י

בינינו שנתת לגור ונעשית מוכיח אותנו:
דלת - הסוכנת לנעול ולפתוח - פתח. הוא
החלל שבו נכנסין ויוצאין: (יא) בסנורי.
מכת עורון: מקטון ועד גדול. הקטנים
התחילו בעבירה תחלה שנ' מנער ועד
זקן לפיכך התחילה הפורענות מהם:
עוד

תרגום אונקלוס

מדיִלְהוֹן וְאַתְקִיפוּ בְּגִבְרָא בְּלוּט לְחָדָא
וְקָרִיבוּ לְמִיתְבַּר דְּשָׂא: (י) וְאֲוֹשִׁימוּ גּוּבְרִיָא
יַח יְדִיהוֹן וְאַעִילוּ יַח לוּט לְוַתְהוֹן לְבִיתָא
וַיַּח דְּשָׂא אֶחָדֵי: (יא) וַיַּח גּוּבְרִיָא דִּי בְתַרְע
בִּיתָא מְחֹו בְּשִׁבְרִיָא מְוַעֲרָא וְעַד רַבָּא

ב א ו ר

המאמר שניה מנוכח לנסתר ושב לדבר בלשון נוכח, גש הלאה, לזוי לנוכח, האחד בא לגור
וישכט שפוט, לנסתר, עתה נרע לך מהם, לנוכח, וכן בדקדוק העעמים בספוק זה, כי כפי
הנראה סוף המאמר הראשון הוא מלת הלאה, והמאמר השני נמשך מן האחד עד מהם, וראוי
לפ"ז להיות במלת הלאה טעם מפסיק יותר, והוא טעם סגולתא ולפניו זרקא, והנראה מכוונת
הכתוב שלא היה כל זה מאמר אדם אחד או מאמר כל העם מנער עד זקן, אך עשו כמשפט
עם הארץ כאשר יתאספו בערבוביא שכל אחד יעשה בזדון לבו וכפי העולה על רוחו, זה יתקלף
זה ילעג, זה ינער וזה יגש בזרוע נטויה לעשות המעשים, ויהי' משפט הכתוב שכאשר שמעו
את דברי לוט גערו בו כלם ואמרו גש הלאה! והוסיפו קלחם לאמר זה לזה הראית את האחד
שכא לגור בינינו, ולא עשינו עמו רק טוב, עתה מה היה בסופו, כנר רוכה להתנשא עלינו
לא נוסף עוד לעשות חסד כזה! קלחם אמרו ללוט עתה נרע לך מהם, אם לא תגש הלאה,
וקלחם נגשו לשבור הדלת: ויפצרו באיש בלוט, לא מלאתי המלה הזאת רק בדברי הפוסיס
א"כ ופרש זה שפייסו ממנו הרבה שיפתח להם הדלת, וכאשר לא רלה לעשות בן נגשו לשבור
אותה או שהיה עומד בפני הדלת ולא היה מניחם לקרבה אליה והם פייסו ממנו לסור מפניהם
כי לא היו רולים לסגוע בו וזה טעם גש הלאה שיגש למקום אשר (הרמב"ן), ואף אנקלוס
ויב"ע שתרגמו ואתקיפו, אין בוונתם שניאור המלה בן הוא, רק שתרגמו לפי הכוונה, ועב"ז
לא רחוקה היא מן ההנחה, כי רבני הפיוס והבקשה כמעט יכריח את האדם לעבור על רצונו,
ולכן תרגם גם המתרגם לל"א בלשון הנרח: (יא) בסנורים, שרשה סנור ארבע אותיות, ורש"י
פ"י מכת עורון, ואין בוונתו על סימוי עינים ממש, רק כמו שפ"י הראב"ע משך העין והלבו,
וכן פ"י הרשב"ם מכת עורון ושמוון, ולכן תרגם אונקלוס בשביריאל, שהוא חולה של שגעון
וסיבוב המוח, ואל חטעה בלשון רש"י שכתב רק עורון כר"ל עורון ממש, כי בספר (מלכים ב'
ו' י"ח), כתב רש"י כפי' כדעת כל המפרשים הר"ל ו"ל שם: הוורים, חולי של שמוון רואה
ואינו יודע מה הוא רואה עב"ל, וכן פירש ר' אליה בנחור בנימוקיו לס' השרשים שרש סנור,
הארכתי בזה ליטב מה שחפצו למלא הכתח אשר שנתעורו, וני שוטים היו שלא להרגיש המופת
העלום הזה אשר כמה מאות או אלפים אנשים נסמו עיניהם נרגע א', והיה להם לדעת כי

תרגום אשכנזי

כיון נראים, וזו דאם זיא מירע
וואורדען, דען איינגאנג צו זוי
כען. (יב) דא שפראכען דיא
מענגער צו לויט: האסט דוא
עטווא נאך יעמאנדען היער,
איינען איידראם, זאגנע, טעכ-
טער, אונד וואס דיר אין דער
שטאדט אנגעהארט, פיהרע
אויס

וירא יט

גדול וילאו למצא הפרתח:
(יב) ויאמרו האנשים אל לויט עד
מי-לה פה חתן ובנייה ובנותיה
וכל אשר-לה בעיר הוציא מן-

המקום

תרגום אונקלוס

וילאיו לאשכחא תרעא: (יב) ויאמרו גובריא
ללוט עוד מאן לה הכא חתנא ובנייה ובנותיה
וכל די לה בקרנא אפיק מן אתרא: (יג) ארי

(יב) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא
אוי יס לך עוד בעיר הזאת מן מאשתך
ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך. אם
יש לך חתן או בנים ובנות הולא מן המקו:
ובניך. בני בנותיך הנשואות. ומ"א עוד

באור

יד ה' עשתה זאת על גדול רשעם, אבל בתמהון הלב היו רואים הדלת ועכ"ז לא יכלו להגיע
אליה לשננה, וגם לא הרגישו השממון הכוזב ולא ידעו כי מאת ה' היחה להם כל זאת: וילאו,
הרשעים פי': פירושו לא יכלו עוד למצוא הפתח, לא נקשו הכתח, וכן וילאו מלרים לשתות
מים מן היאור (שמות ז' י"ח), לא יכלו לשתות מאחר שהיה הדם, וכן מוכיח לבסוף ולא יכלו
מלרים לשתות מים מן היאור (שם כ"א), ובנמה מקומות לשון נלאו מנוסל כמו ונלאיתי כלכל
ולא אונל (ירמי' כ' ט'), וכן והיה כי נראה כי נלאה מואב על הבמה ובא אל מקדשו להחפול
ולא יוכל (ישעי' י"ו י"ג), וכן הנסה דבר אליך תלאה ועבר במלין מי יוכל (איוב ד' ב'), כלומר
בזביל שנסה אותך הקב"ה בנסורין אתה נלאה, כלומר אין אתה יכול להיות שחיק וסעבת בלנד
ואמרת ועבר במלין מי יוכל עכ"ל, ואין כוונת הרב ז"ל להוסיף מענין היגיעה למרי, מלאוהו
פעמים רבות על הכוונה הזאת, ובלתי סובל כוונה אחרת כמו עמי מה עשיתי לך ומה הלאהיך
ענה צי (איכה ו' ג'), את כל החללה (שמות י"ח ח', ובמדבר כ' י"ד, ונחמי' ט' ל"ב) ורבים
כמיהם, והנה באמת היגיעה ומעוט היכולת קרובים בענין, כי היגע בדבר ונלאה לעשותו,
חקר יכלתו להגיע אל החכלית, ובזביל שאמר הכתוב שללו למלא הפתח ולא אמר לנקש,
לכן ביארו הרב ז"ל שהוא כמו לא יכלו, ואולם מה שכתב שלא נקשו הכתח כלל, הוא בלתי
מכוון כפי הכתוב, ויחכן שתייה הכוונה יגיעה ממש שחפשו הפתח ולא מלאוהו מגודל תמהון
הלב, וסעורו וילאו לנקש כדי למצוא הפתח, והכתוב מזכיר חכלית המעשה שהיא מליחת הפתח,
וא"ת ולחילו לאשכחא תרעא, והמתרגם האשכנזי באר כפי הכוונה: (יב) עד מי לך פה,
שיעורו מי לך עוד פה, ור"ל העוד לך קרובים בעיר מלבד אלו שבבית: חתן וגו', לשון רש"י
אם יש לך חתן או בנים ובנות הולא מן המקום, וא"כ יהיה דבורם בדרך בני אדם שהוא לא
היה לו בנים כי אם בנות, ור"א אמר חתן ובניך חתנים שהם בבניך, ויחכן שהיו לו בנים
גדולים נשואי נשים ודבר עם חתניו חלה כי היה סבור שבניו ישמעו לו, וכאשר לחקו עליו
חתניו וארבו הדברים בנייהם השחר עלה והמלאכים לא הניחוהו לקחת רק הנמלאים אמו בניה,
(הרמב"ן), וכן תרגמו אונקלוס ויב"ע, וכן מתורגם בל"א. והראב"ע כתב והנה פה טענה
על האומר כי האחד הלך להכיל את לוע כי הנה שניהם דברו אליו, ועוד כי משתתים אהבו,
גם האחד שדבר לוע אחר בן עמו שאמר לו ותגדל חסדך, הוא אמר כי לא אונל לעשות דבר
עכ"ל, ועיין כפי מהר"י אברבנאל שלחם בעד הדרש לישב קושיותיו של הראב"ע עליו, וישר
כחו וחילו, אבל לא היה צריך לכל הטורח הזה, כי ידענו שכן משפט הדרש לפעמים שלא
יכינומו אליו כל פרטי הכתובים, ודי לו אם ימלא מלה אחת מן פסוק אחד אשר עליו יבנה
סודו, והנה פה מפורש במדרש כדברי, כי ז"ל כפ' ב' סי' י"ח ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו
וביד שתי בנותיו וגו' מי היה זה רפאל, אהיבון (סי' הקשו) והא כתיב ויוליאוהו ויניחוהו ובתיב

הַמְּקוֹם: (יג) כִּי־מִשְׁחַתִּים אֲנַחְנוּ
אֶת־הַמְּקוֹם הַזֶּה כִּי־גִדְלָה
צַעֲקָתְךָ אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ
יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: (יד) וַיֵּצֵא לוֹט
וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו וּלְקַחֵי בְנֹתָיו

וַיֹּאמֶר

תרגום אשכנזי קמ
אויס דעם אַרמע היניס;
(יג) דען וויר פֿערדערבען דיע
זע נענענדר, ווייל דאָזגעשריית
איבער זיא פֿאַר דעם עויגנדיג
זאָ גראָס איזט, זאָ האַט דעס
עוויגע אונו אַבנעזאָנרט, זיא
זו פֿערדערבען. (יד) לוט גינג
אויס, אונד רעדעטע מיט ווייניג
נען שוויגערוואָהנען, דיא זיי
נע טעכטער נעהמען זאָללעטען

ער

ר ש י

תרגום אונקלוס

מִחְבְּלֵי אֲנַחְנָא ית אַתְרָא חֲדָין אַרִי סְגִיאת
קְבֻלְחֵהוֹן קָדָם יי וְשִׁלְחָנָא יי לְחַבְּלוֹתָהּ:
(יד) וַנִּבְהַק לוֹט וּמְלִיל עִם חֲוַתְנוּהֵי נְסִבֵי

מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך כחזק
פה ללמד סניגוריא עליהם שכל כל לה
היה מליץ עליהם טוונח קרי ביה מי לך
פה: (יד) חתניו שתי בנות נשאות ביי
לו בעיר: לוקחי בנותיו שותף שניות
ארוסות

בנתי

ב א ו ר

ויהי כהוליאס אחס המולה, אמר ליה קרון דבחריה (פי' קרא מה שכתוב אחרי) ויאמר פה
על נפשי עב"ל, הנך רואה שלא חש להשיב לו על קשייתו שכתוב וויולואוהו ונימארהו כהובו
בלשון רבים, רק הראה לו מקום אחד אשר יסמוך עליו היורש ולי לו בזה, ולכן גם המקרא
קיבל חיובו, כי באמת עסק הפיכת סמוס והללת לוט על שניהם יקרא כי זה עוזר לזה ול
היו יכולים לעשות דבר זה בלא זה, רק חז"ל אחרי שמלאו בנותו פעמים בלשון יחיד, שכתבו
על זה מאמרם אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ואמרו שהאחד היתה עיקר שליחותו להסוך
הערים והשני להליל את לוט: (יג) צעקתם, לעקת העזוקים הזועקים עליהם: וישלחנו
משקל דגש, ואע"פ שכל שליחות של שלוחים החוזרים כחוב בהם ויִשְׁלַח משקל רפי, באלו בתי
משקל דגש, לפי שהוא שלוח של השחתה כדכתיב וכן בהמת אשח בם (דברים ל"ב כ"ד).
ישלח בהם ערב (תהלים ע"ח מ"ה). (הרשב"ם): לשחחה, לשחת העיר כי העיר ככלל השקים
זכר, אבל מקום על הרוב לאון זכר הוא: (יד) חתניו לקחי בנתי, לפי פשוט לא היו לו
רק שתיים והיו ארוסות לשני אנשים מאנשי סדם, וכן ת"א סתם בלשון המקרא נסני בלשון
ביווני, ולכן מחורגם בל"א: (דיח זיינע טעכטער נעהמען זאָללעטען), כי חתן יקרא גם ערם
הנשואין בעודנו ארוס, אמרם רש"י פי' ע"פ המ"ר כי חתניו הם בעלי ב' בנותיו שהיו נשאות
בבר, ולוקחי בנותיו הם שותף שבית ארוסות להם, ולדבריו תסר וי"ו העטוף, באלו כתוב
חתניו ולוקחי בנותיו, והראב"ע עם שהסנים ג"כ להרבות בנותיו, מ"מ אינו מחלק לשתי
חתניו לוקחי בנותיו רק מפרש חתניו שהם לוקחי בנותיו, שלקחום בבר ומתי בסדום. ואין
שבית לא היו ארוסות, וכ"ה דעת יב"ע שחרגם חתניו דנסיבו ברתיה, בלשון עבר, אבל מה
שכתב הראב"ע והעד הנמלאות, אין עדותו עדות כלל, כי אין הנמלאות מיעוט על השמות,
שאין נמלאות עוד, רק הוא לתוספת באור מדברי המלכנים, שאמרו אליו לא השתדל יד
להליל את חתניך כי אין פנאי עוד רק לקחת אשתך ובנותיך לפי שנמלאים בית ארץ, ומלת
הנמלאות חזרת גם על אשתך, והננינה תעיד על זה בעבור שמלת אשתך בואלל שיהיה
מפסיק פחות מן התרין פשטין שנמלת בנותיך, ונתוח המאמר כן הוא, קום | קח | את
אשתך | ואת שתי בנותיך | הנמלאות | ואת לפי דברי הראב"ע שהנמלאות אינו
רק על הבנות יהי כן נתוח המאמר, קום | קח | את אשתך | ואת שתי בנותיך | הנמלאות |
ורתוי להיות קים בלגרימה וקח נמוסן ואשתך ברביע שהיא טעם מפסיק יותר מן התרין פשטין

ק

ער שפראך: אויף! געהט אויס
דיעזעם ארטע הינוועג, דען
דער עוויגע פֿערדערבט דיעזע
שטאדט. ער וואר אבער אין
דען אויגען זיינער שוויגענער-
זאהנע וויא איינער, דער שערץ
טרויבען ווילל. (טו) אלס דער
מארגען אנבראך, דראנגען
דיא ענגעל אין לויט, אונד
שפראַען: אויף! נים דיינע
פֿרויא אונד דיינע כידען טעג-
טער, דיא געגענווערטניגונד,
דוא מעכטעסט זאנסט דורך
דיא זינדע דער שטאדט מיט
אומקאָממען. (טז) אלס ער נאָך פֿערווילטע,

וַיֹּאמֶר קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
כִּי־מִשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי
כַּמִּצְחָק בְּעֵינֵי חַתָּנָיו: (טו) וְכַמוֹ
הַשָּׂחַר עָלָה וַיֵּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ
וְאֶת־שְׁתֵּי בָנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־
תִּסָּפֵה בְּעֵן הָעִיר: (טז) וַיִּתְמַהֲמְהוּ
וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־

אשתו

צ' דגושה

ערגריפֿען דיא מענגער איהן, זיינע פֿרויא

אינד

ר ש י

תרגום אונקלוס

ארוסות להם: (טו) ויילכו. בתרגומו
ודחיקו מהירובו: הנמלכות. המזימות
לך בנית להגילס ומדרש אגדה יש חס
יטובו של מקרא: חסם! תהיה בלה עד חוס
כל הדור מתורגס עד דסף: (טז) ויחמהמ'
כדי להגיל את ממוני: ויחזיקו. אחד
מהם היה שליט להגילו ומכירו להסוך
מהימנו עמוך דילמא חלקי בחובי קרמא: (טז) ואתעכב ואתקיפו גובריא בידיה ובדי

בְּנֵהוּיָה וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הַדִּין
אַרְי מַחְבִּיל יֵי ית קרמא ויהוה כמחאיק
בְּעֵינֵי חַתָּנָיו: (טו) וְכַמִּיּוֹס צִפְרָא הָדָר
וְדַחֲזִיקוּ מַלְאָכָא בְּלוֹט לְמִימַר קוּם דְּבַר
יח אתהך וירי תרמין בנתך דאשתחא
מדימנו עמוך דילמא חלקי בחובי קרמא: (טז) ואתעכב ואתקיפו גובריא בידיה ובדי

ב א ו ר

ודוק: כמצחק, כמו איש טחחק, כן מתורגס בלשון אשכנזי, ויב"ע תרגס והוה פחגמא כתימהא
בגבר מגחך בעיני חתנוי, והוסף מלות נאלו כתוב, ויהי הדבר כתימה, והוא היה כמלחק
בעיני חתנוי: (טו) וכמו השחר עלה, וכאשר עלה השחר, ומלת כמו היא להשערת הזמן,
ונכון הוא לפרש שלא עלה השחר עדיין רק שהיה הזמן קרוב לעליית השחר, וכן תרגס יב"ע,
ובאישון מיסק קרובתח הוה למיסק, ותהיה כב"ף כחלת הלילה (שמות י"א ד'), ובל"א ראוי
לתרגס: (זונגעפעהר חוס דער מארגען זאונטע זאכרעטען): ויאיצו, לשון מהירות ודחיקה ועינינים
קרובים המה כי הדוחק על חניו לעשות איזה דבר הוא ממהר עליו, ולכן ת"א ויב"ע ודחיקו,
וכן מתורגס בל"א: לאמר, ויאמרו: הנמצאה, המזומנות לך בנית להגילס, כן פי' רש"י,
וכן תרגס יב"ע והמתרגס האשכנזי, וס"ת דרך דרש דאשתחא מהימנן עמך, ור"ל שלא לחקו
עליך בארוסיהם: פן חספה, תהיה בלה, ולא ידעתי כוונת רש"י שהולך להביא ראיה מן
לשון ארמי עד חס כל הדור (דברים ב' י"ד), מתורגס עד דסף כל דרא, והלא שנית הוא
בסוק כמו למעלה האף חספה, שהוא פועל יולא, והנפעל ממנו ויש גספה בלא משפט (משלי
י"ג ב"ג), או במלחמה יוד גספה (שמואל ח' כ"ו י"א), והעתיד מננין נפעל עזה אספה (שם
כ"ז א'): בעין העיר, בעבור עון יושבי העיר, וכן תרגס יב"ע: (טז) ויחמהמה, ל' ענוה,
ודעת הראש"ע כי שרשו מהה והב"א כפולה, ולדעת הרד"ק במגלות (ד' קטן דף קס"ה ע"ב),
שרשו מהם והע"ן כפולה, וענ"ז כמסתפק הוא, ולכן בשרשים הגיאו לבדו בסוף אות המ"ס
ועשה ממנו שרש מהמה: ויהזיקו האנשים, אמר ר"א כי ויחזיקו יבאר שפסד ואין בו נח לברוח

אֲשֶׁהוּ וּבִיד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחַמְלַת
יְהוָה עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיִּנְחָהוּ מִחוּץ
לְעִיר: (יז) וַיְהִי כִהְיוּצִיִּים אַתֶּם
הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-גַּפְשְׁךָ
אֶל-חֲבִיט אַחֲרֶיךָ וְאֶל-חַעֲמוֹד

ככל

תרגום אשכנזי קמא

אונד זיינע ביידען טעכטער
ביידער האנד, דארער עוויג
גע זיך זיינער ערבארמטע,
פֿיהרטען איהן הינויס, אונד
ליעסען איהן אויסער דער
שטאדט. (יז) אלס זיא זיא
הינויס געפֿיהרט האטטען,
זאגטע איינער: גון רעטטע
דיין לעבען! זיעהע דייך ניכט
אים, אונד שטעהע אין דעם

ר ש י

סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא נאמר
ויאמרו: (יז) המלט על נפשך. דייך להליל
נפשות אל תמוס על הממון: אל תביע
אחרוך. אתה הרשעת עמהם וזכות
אברהם אתה ניבול אינך כדאי לראות
בסורעותם ואתה ניבול: בכל הנבר. כנר
הירין

תרגום אונקלוס

אֲתַחֲיָהּ וּבִיד תְּרִיתִין בְּנִתְיָהּ כְּרַחֵם יְיָ עָלוּהִי
וְאֶפְקֹדֶיהָ וְאֶשְׂרֶוּהִי מִבְּרָא לְקִרְתָּא: (יז) וַיְהִי
כַּד אֶפְיִק יַחְוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּם עַל גַּפְשְׁךָ
לָא תִסְתְּבִי לְאַחֲרֶיךָ וְלָא תִקוּם בְּכָל מִיִּשְׂרָא
לְטוּרָא

ב א ו ר

והנכון שהוא כמו ותחזק מזרים על העם למהר לשלחם מן הארץ (שמות י"ב ל"ג), אף כאן
היו מושכים בהם בחזקה למהר לשלחם. (הרמב"ן): בהסלח ה' עליו, לז בזכותו רק בחמלת
האל ונרחמיו הרבים, או יאמר שהחזיקו בו למהר להוליאו בעוד החמלה עליו פן ינא הקלף מלפני
ה' ויספה, (הרמב"ן), ובל"א מתורגם כפירושו הראשון, ומלת בחמלת איננה מקור רק שם
המקרה והוא סמוך ויהיה ביאורו לפ"ז בחמלת ה' (אשר היתה) עליו, וכן תרגם יב"ע, כד
חייסא מן קדם ה' הות עליו, ואונקלוס עשה ממנו פעל כפי הכוונה, וכ"ה מתורגם בל"א:
(יז) כהוציאם אתם, המקור בנואו עם הכנוי, לפעמים תהיה הוראתי קרוב אל השם ולכן
תהיה הוראת כנווי כהוראת כנווי השמות המורים על הפועל, והם כטעם שלי שלו שלהם,
ואם תהיה מלת כהוליאם מאופן זה מן המקור, תהיה ביאורה כהוליא שלהם והכנוי שב על
המלאכים הפועלים ההולאה, ולפעמים תהיה הוראתו כהוראת הפעל מאז כשמע עשו (נראשית
כ"ז ל"ד), סי' כאשר שמע, ואז תהיה הוראת כנווי כהוראת כנווי הפעלים המורים על הפעול,
ואם תהיה מלת כהוליאם מהאופן הזה תהיה ביאורה כהוליא אותם, ותהיה מלת כהוליא
שבה על הפועל, והכנוי חוזר על הפעול להודיע מינו ומספרו, והם לוט ואשחו ושתי בנותיו,
ואין לבאר פה מהענין הב' שורה הכנוי על הפעול במקום אותם, כי כבר נאמר אחריו אותם
בפירושו, ולכן לרוך לפרש שהוא מהענין האחד והוא מקור ממש שורה על הפעולה מופשטת
מהפועל והכנוי יורה על הפועל ומלת אותם על הפעול, ועפ"ז תבין המאמר הקצר של הראב"ע
פה: ויאמר, יב"ע תרגם, והדר חד מנהון לסדום לתכלותה וחד אשתאר עם לוט ואשר ליה,
וכן מתורגם בל"א (זאגטע חיינער). החלט על נפשך, כמו נפשך, כלומר החלט מהר ממקום
זה למען תהיה לך נפשך לשלל, ואונקלוס ויב"ע שתרגמו חום, תרגמו הכוונה ולא כהוראת
המלה, כי להלן נענין נזכר שרש זה עיד איזה פעמים ותרגמום בשרש שזיב, ורש"י כתב המלט
ל' השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אישמו"ר בלע"ז (עשקאמאזע"ר, מלה ישנה בל' ההוא,
בל"א ענטזיפפען), וכן והמליטה זכר (ישעי' ס"ו ז'), שנשמט העיבר מן הרקם עב"ל: אל
חביט אחרוך ואל חעמד בכל חכבר, הוהירו לבל יתעכז בדוך לא מרכון להביע אחריו מה
יעשה

ה מ ע מ ר

(יז) החלט, לשון הכמטה וכו', עיין נבאורי לשומוטיב ג' כ"ו. (ד"ה).

תרגום אשכנזי

וירא יט

גאנצען קרייז ניכט שטילל, רעטטע דרך אויף דען בערג, דאס דוא ניכט מיט אומקאמ- מעסט. (יח) דא שפראך לוט צו איהנען: ניכט דאך, מין הערר! (יט) דיין דיענער האט נון איינמאל אין דיינען אויגען געוואָנענחייט געפֿונדען, אונד דוא האַסט מיר דיא גראַסע

בְּכָל-הַכֹּכָב הַהָרָה הַמֵּלֵט פֶּן-תִּסְפָּה: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵל-נְאֻם אֲדֹנָי: (יט) הֲנִה-נָא מֵצָא עֲבָדְךָ חָן בְּעֵינֶיךָ וְהַגִּדְלָה חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת-נַפְשִׁי

ואנכי

גאנצען ערצייגט, מיינע פערזאן ביים לעבען צו ערהאלטען, דוא האַסט מיר דיא גראַסע

ר ש י

תרגום אונקלוס

הירדן: ההרה המלט. אלל אנרהס נרם שהיא יושב בהר שנאמר ויעחק משם ההר. ואף עכשיו היה יושב שם שנא' אל המקיס אשר היה שם אהלו בתחלה ואף על פי שכחוב ויאהל אנרם וגו' אהלים הרבה קיו לו ונמסכו עד חביון: המלט. לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמוכי"ר

לְטוֹרָא אֲשֶׁתִּיב דִּילְמָא תִּלְקִי: (יח) וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ בְּעֵן יִי*: (יט) הָא כְּעַן אֲשַׁבַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קְדָמָךָ וְאֶסְגִּיתָא טִיבִיחָךָ דִּי עֲבָדְתָּ עִמִּי לְקִיָּמָא יִתְנַפְּשִׁי וְאֵנָּא לִית אֲנָא

כפסוד נמלטה ולא יכלו מלט משא להשמיט משא הרעי שבנקייהם: (יח) אל נא אדני. רבותינו אמרו שם זה קדש שנאמר צו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו בען ה': אל נא. אל תאמרו אלי להמלט ההרה:

ב א ו ר

יעשה בחתינו ונבל רבושו, ולא מאונס בעבור יגיעת מרולתו מהר להנפש מעט, כי פן יסתכן, גם שלא להסתכל במלאכים ובמעשיהם שלא לצורך כדבתיב מות נמות כי אלהים ראינו (שופט' י"ג כ"ב), וכן ביעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי (בראשית ל"ב ל"א): (יח) ויאמר לוט אלהים, אל שניהם, וכן ת"א וכן מתורגם בל"א, אבל יב"ע תרגם לותיה: אל נא, אל תכריכוני לעלות ההרה כי לא אובל למחר פעמי כל כך, ונא ל' בקצה, ואת בנעו בען, ולא תרגם מלת אל, וכן יב"ע לא תרגמה, ואולי יבאר מלת אל כפי' ר"ש הספרדי הנגיד ז"ל שהביא הראש"ע כי אל נא מגזרת הואל ל' רכון, התרצה נא אלי, ותהיה מלת בנעו תרגומו של אל כפי הכוונה, וכען תרגום של נא שפירושו מלשון עתה: אדני, רש"י פי' שהוא קדש כפי מה שאמרו חז"ל בשבועות (דף ל"ה ע"ב), ובמסכת סופרים (פ"ד ה"ז), וכתב ותרגומו בנעו בען אדני עכ"ל, ואין כוונתו שאונקלוס תרגם כן, כי באונקלוס נמלא ההסך רבוני, גם דרכו של רש"י לומר ואת' או ות"א, רק פירושו ותרגומו שפריך לתרגם כן, אבל בנוסחאות החומשים הישנים מצאתי בנעו ה' כנוסחת רש"י אך הושמטה מלת כען, ועיין מה שכתבתי בת"ס כי מפרשי הפשט ילכו לבטח לבאר הכתיב ע"פ פשוטו של מקרא, והדרשה תדרש, לכן גם פה הראש"ע ורבי' בחיי פירשוהו לשון חול וכן מתורגם לפנינו בתרגום אונקלוס, ואחריהם ה"ך המתרגם לל"א, והראש"ע כתב שראוי להיות הנו"ן בפת"ח ונקמלה מפני ההפסק, א"כ הוא לשון רבים כי לשניהם התחיל לדבר כמ"ס אלהים, ואת"ו בפסוק השני הסב דבורו אל האחד אשר קשב שהוא גדול מחבירו: (יט) להחיות אח נפשי, להשאירני חי: תרבעני, יש בשרש זה ב' ענינים הא' ענין חבור, והב' ענין השגה, וכן תרגום וישנם ואדבקיון ואינו זו מל' חבור כי המשג את חבירו דבק בו, כ"כ הרד"ק בשרשים שרש דבק, ונא פת"ח גדול תחת פת"ח קטן

וירא יט

וְאֵנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַהֶרֶה
פֶּן־תִּדְבַקְנִי הָרַעַה וּמָתִי: (כ) הִנֵּה־
נָא הָעִיר הַזֹּאת קִרְבָּה לְנוֹס שָׁמָּה
וְהוּא מִצַּעַר אִמְלָטָה נָא שָׁמָּה
הֲלֹא מִצַּעַר הוּא וְתַחִי נַפְשִׁי: *

ויאמר

תרגום אשכנזי קמב

נון אבער קאן איד מיך ניכט
אויף דען בערג רעטטען, דאז
אונגליק מעכטע מיך צו גע-
שווינד עררייכען, אונד איד
דאך שטערבען. (כ) זיעהע!
דיעזע שטאדט היער איזט נא-
הע, דאהין צו פליכטען, זיא
איזט אויך קליין, ערלויבע,
דאס איד מיך דאהין רעטטע,
(זיא איזט יא נור זא קליין) דא-
מיט

ר ש י

נא. לשון בקשה: (יט) פן תדבקני
הרעה. נשהייתי אלל אנשי סדום היה
הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר
והייתי נראה לדיק וכדאי להנלל. וכשאנא
אלל לדיק אני כרשע. וכן אמרה הזרפית
לאליהו (מלכים א' י"ז) באת אלי להזכיר
את עוני עד שלט באת אללי היה הקדוש:

ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי ואני לדקת זיניהם ומשנאת אללי לפי מעשיך אני רשעה
(כ) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה נתישנה מקרוב לפיכך לא נתמלאה פאתה עדיין
ומה היא קרינתה מדור הפלגה שנחפלו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו והיא היתה
בשנת שנת פלג ומשם ועד כאן נ"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם כיכד פלג חי אחרי הולידו
את רעו ר"ט שנה לא מהס ל"ב כשנולד שרוג ומשורג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד
שנולד תרח כ"ט הרי כ"א ומשם עד שנולד אברהם ע' הרי קס"א חן להם מ"ח הרי ר"ט
ואחיה שנה היתה שנת הפלגה וכשנחרבה סדום היה אברהם בן ל"ט שנה הרי מדור הפלגה
עד כאן נ"ב שנה ולוער אימרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום ומנרותיה שנה אחת הוא שנאמר
אמלטה נא. נא בגמטריא כ"א: הלא מצער היא. והלא עונותיה מועטין ויכול אחיה להניחה:
ותחי נפשי. זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך

תרגום אונקלוס

יכיל לא שחובא לטורא דילמא הערעניני
בישתא ואמות: (כ) הא בען קרתא דדא
קריבא למערוק לחמן והיא ועירא אישתיוב
בען לחמן הלא ועירא היא ותתקיים נפשי:

ואמר

ב א ו ר

קטן בלמ"ד והואוי תדבקני בליר"י: ומחי, המי"ו דגושה לחסרון תי"ו למ"ד הפעל, והחמירות
לקושי פנישת שתי תוין כמו אחו תשחית וקרה (דברים כ' כ'), וענין כוונת חזון הפסוק לפי
כוונת המתרגם לל"א הוא בן, הנה נא מלא ענדך חן בעיניך וגו' להחיות אח נפשי (באופן
שאמלט ההרה, אך) אנכי לא אוכל להמלט הקרה (ולנא שמה מהר, כי יראתי) פן תדבקני
הרעה (נטרם אנא שמה) ומחי (ר"ל ועב"ז) אמות נטרם אמלט, ולא יועיל לי חסדך, לכן אנקש)
הנה נא וגו': (כ) קרבה לנוס שמה, לפי פשוטו שאיננה רחוקה כמו ההר ואוכל מהר לנוס
שמה, וכן ת"א וכן מתורגם בל"א: והוא מצער, קטנה מגזרת כעיר והיא תאר השם ובא בלא
סימן נקבה כמו שגל, (הראש"ע), ור"ל שהוא תאר אל עיר ור"ל עיר מצער, ולפי שעיר לשון
נקבה ראוי להיות עיר לעירה, ונמזהו שגל ע"ש האשכנז והמשגל מתוארת האשה בן וראוי להיות
בסימן הנקבה, והכוונה בעבור שעיר קטנה היא ואנשים בה מעט אין לך להקפיד אם חנינתה
עשה אין בה רוב חוטאים: אמלטה נא ישמה, חן לי ראות להמלט שמה: הלא מצער הוא,
הוא כמו מאמר מוסגר, ולכן מלת שמה ברביע מפסיק פחות מן הטפחא שבמלת היא, ועד"ז

ה מ ע ר

(יט) תדבקני, עיין בכאור, כי נפל שם טעות בדפוס שאמר: ובא פת"ז גדול תחת פת"מ קטן בלמ"ד.
וירחי תדבקני בליר"י עב"ל, ונ"ל תחת קמ"ן קטן והוא הלייר"י, אבל פת"מ קטן הוא הסגול"ל.

(כא) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׂאֹתִי פְּנֵיךָ
 גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבִלְתִּי הַפְּכִי אֶת־
 הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (כב) מִהֵרָה הִמְלֹט
 שָׂמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבַר
 עַד־בָּאָה שָׂמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־
 הָעִיר צֹעֵר: (כג) הַשָּׁמַיִם יֵצְאוּ עַל־
 הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעֵרָה: (כד) וַיְהִי הַזֶּה

מיט איד לעבען בלייבע. (כא) יע.
 נער שפראך צו איהם: איד
 אין דיעזער זאכע ווילל איד דיר
 צו געפאלען זיין, דאס איד
 דיא שטארט ניכט אומקעהרע,
 פאן וועלכער דוא געשפראכען
 האסט. (כב) איילע! רעטטע
 דיר דאהין, דען איד קאן ניכטס
 טהון, ביז דוא דאהין קאמסט;
 דארום גענטט מאן דיא
 שטארט, צוער. (כג) אלס
 דיא זאנע אויפגינג, קאם לוט
 צו צוער אן. (כד) רער עוויגע

המטיר

תרגום אונקלוס

(כא) וַיֹּאמֶר לֵיהּ הָא נְסִיבַח אַפְּךָ אֶף לְפִתְחָמָא
 הָדִין בְּדִיל דְּלֹא לְמַהֲפֵךְ יַח קִרְתָּא דִּי
 בְּעִיחָא עֲלָה: (כב) אוּחִי אִישְׁתִּיב לְתַפְּן
 אַרְי לֹא אִיכּוּל לְמַעַבְד פִּתְחָמָא עַד מִיחָךְ
 לְתַפְּן עַל בֵּן קָרָא שְׁמָא דְקִרְתָּא צֹעֵר:
 (כג) שְׁמֹשָׁא נְפִיק עַל אַרְעָא וְלוֹט עָאל לְצֹעֵר:

להקסיד אס תניחנה ותחי נפשי בה:
 (כא) גם לדבר הזה לא דייך שאתה
 ניגול אלף אף כל העיר אכיל בגלגך:
 הפכי. הופך אני כמו עד בואי. אחרי
 רואי. מדי דברי בו: (כב) כי לא אוכל
 לעשות. זה עונשן של מלאכים על שאמרו
 כי משיתמי אנחנו ותלו הדבר בעלמך לסיכך
 לא זז משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר
 נרשותן: כי לא אוכל. לי יחיד מכאן אתה
 למד שהאחד הופך והאחד מליל שאין אני
 מלאכים נשלים לדבר אחד: על כן קרא

ר ש"י

על שם העיר צוער. על שם והיא מצער: (כד) וה' המטיר

ב א ו ר

אמלטה נא שמה (הלא מצער הוא) ותחי נפשי, ואז תחיה נפשי כי אנולל שם: (כא) גם לדבר
 הזה, לא דייך שאתה נגול אלף אף כל העיר אכיל בגלגך: לבלתי הפכי, עיין בת"ס מ"ט צענין
 דנש' הכ"ף, ויהי' שם המקרה שהנפרד ממנו הו'ף וענינו כמו שם ה'שָׁקָה, ויהי' פירושו,
 לבלתי עושה הפיכתי בעיר הזאת, וקלת דחוק הוא אבל הדגש שנכ"ף לחזני לפרש כן, כי אס
 יהי' מקור עם הכנוי ראוי להיות הכ"ף רפוי' כמו ויהי בשכנו (רות ג' ד'), על רדפו בחיב אחיו
 (עמוס א' י"ח), או יהי' שם המקרה במקום המקור, כנודע שמחמת קורבתם נגילים להתחלף
 ולבא זה במקום זה, וזאת תהי' ג"כ כיונת רש"י במ"ט הפכי, הופך אני, והי' ראוי לפרש
 הו'ף שלי או ה'שָׁקָה שלי, רק שכתב כן לפרש הכוונה, אבל אין כוונתו שיהי' בינוני, וראי' לזה
 שכל הראיות שהביא המה מקורים כמו עד בואי, אחרי רואי, מדי דברי בו: (כב) קרא, הקורא:
 צוער, על שם והיא מצער: (כג) השמש יצא על הארץ, הרד"ק נשרשים שרש עין פי' ילא
 הזהיר, ואין לוכך להולילו מפשעו כי היניחה הפך הניחה, וכן תרגמו אנקלוס ויב"ע, וכן
 מתורגם בל"א, ושמש פעם לשון זכר במקרא ופעם ל"נ: ולוט בא צערה, הו"ו פה לחבור
 ב' המאמרים המתחסיים בזמן, וביאורו, כאשר ילא השמש על הארץ, או בא לוט לזער,
 ובל"א (חוס דיו זאנע וכו', דט קחצ וכו'): (כד) וה' המטיר, לפי פשוטו תהי' גם הו"ו
 שזאת לחיבור המאמרים שנפסקו שלפניו שמתחם אליהם בזמן, ואומר עוד כי שב על מאמר
 השמש ילא על הארץ, ומאמר ולוט בא צערה הוא כמו מאמר מוסגר ולכן בא בסוף פסוק
 ההוא מפסיק יותר מן האחת שנבלת הארץ כי כן מלאנו המאמר המוסגר לפעמים בס"פ כמו
 ועצו לי מקדש (ושכנתי בתוכו): ככל אשר אני מראה אותך וגו' (שמות כ"ה ט'), ויהי' ניאורו

וירא יט

הַמְטִיר עַל-סֶדֶם וְעַל-עַמּוֹרָה
גְּפִרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן-
הַשָּׁמַיִם: (כה) וַיַּהַפֵּךְ אֶת-הָעָרִים
הָאֵל וְאֵת כָּל-הַכֶּכֶר וְאֵת כָּל-

ישיבי

תרגום אשכנזי קמג

ליעם אויף סדום אונד עמורה
שוועפעל אונד פֿייער רענגען,
פֿאַן איהם, דעם עוויגען, פֿאַם
היממעל העראַב; (כה) ער
קעהרטע אללע ריעזע שטער-
טע אום אונד דען נאַנצען
קרייז, אונד אללע בעוואָה-
נער

ר ש י

המטיר. כל מקום שנאמר וה' הוא
ובית דינו: המטיר על סדום. בעלות
השחר כמו שגא' וכמו השחר עלה שעה
שהלכנה עומדת נרקיע עם החמה לפי
שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה
אמר הקב"ה אם אפרע מהם ניום יהיו
עובדי ללכנה אומרים אילו היתה בלילה כשהלכנה מושלת לא היינו חרבין. ואם אפרע מהם בלילה
יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ניום כשהחמה מושלת לא היינו חרבין לכך כתוב וכמו השחר עלה
זנפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המטיר גפרית ואש. בתחל' מטרונעשה גפרית ואש:
מאת ה'. דרך המקרא' לדבר בן כמו נשי למך ולא אמר נשי. וכן אמר דוד קחו עמכם מעבדי אדוניכם
ולא אמר מעבדי. וכן אשורוש בשם המלך ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ה' ולא אמר מאתי:
מן השמים. והוא שאמר הכתוב כי צם ידין עמים וגו' בשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן
השמים כמו שעה לסדום. וכשבא להוריד המן מן השמים הנני ממטיר לכם לחם מן
השמים: (כה) ויהפך את הערים וגו'. ארבעתם יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה
שגא'

תרגום אונקלוס

(כד) וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סֶדֶם וְעַל עַמּוֹרָה גְּפִרִיתָא
וְאִישָׁחָא מִן קָדָם יי מִן שְׁמַיָא: (כס) וַיַּהַפֵּךְ
יַח קִירוֹנָא הָאֵלִין וַיַּח כָּל מִישְׁרָא וַיַּח כָּל
יחבי

ב א ו ר

ביאורו, באשר ילא השמש על הארץ (ולוט בא צערה) אז המטיר ה' וגו'. ובל"א (חזק דיו וחכמ
חויפגינג (וז' עבען קחץ לוט לו צער חן) דח ליעש דער עוויגע חויף סדום אונד עמרה טוועפעל חוכר
פֿייער רענגען): המטיר, שרש מטר יורה על הגשם, אמנם הפעל ממנו הושאל גם לשאר הדברים
היורדי' מן השמים כמו הנני מטיר לכם לחם מן השמי' (שמות י"ו ד'), וענינו אוריד, וימטר עליהם
כעפר שזר (תהלים ע"ח כ"ז), וכן כאן פירושו הוריד, או הוריד מטר עם גפרית ואש: על סדום ועל
עמרה, הזכיר אלו הנ' לפי שהיו הגדולות שבהן: מאת ה', לפי פשוטו דרך המקראות לזכר
בן והראוי מאתו כמו ויאמר למך וגו' נשי למך (בראשית ד' כ"ג), ולא אמר נשי ורבים כמוהו,
כן פי' רש"י והראב"ע, וכ"ה במ"ר ובגמרא דסנהדרין (דף ל"א ע"ב). אבל הרשב"ם כתב
וז"ל וה' המטיר, המלאך גבריאל, (שנקרא על שם שולחו), מאת ה', שכינה ממש, וכן הוא
בבראשית רבה ובתנחומא עב"ל. ור"ע ספורנו כתב וז"ל לא שהעלה נשיאים מקנה הארץ באופן
שיתלכו באויר כמו שיקרה בנרקיס ואבני אש בטבע עב"ל: (כה) ויהפך את הערים האל, לשון
ר"ע ספורנו שנה הארץ היא ויושביה לטבע גפרית ואש כמו הפך את מימיהם לדם (תהלים
ק"ה כ"ט), והפך לטבע מלח אותו הטל שעלה קודם הזריחה כאמרו גפרית ומלח שרפה
כל ארזה (דברים כ"ט כ"ג), כמשפט כל לחות תפול מעורב עם חלקים שרופים עב"ל, וכן
פי' מהר"י אברבנאל, ואין דעתי נוחה בביאור זה, כי רוב לשונות ההפוך הבאים במקרא
להורות על הפיכת הגשם לגשם אחר נזכרו שניהם והגשם שנתהוה מחדש יחובר עם למ"ד
בתחלתו כמו הפך את מימיהם לדם, והמטה אשר נהפך לנחש (שמות ז' ט"ו), ולפעמים
תפול הלמ"ד, אבל שני הנשאים יוזכרו בפסוק כמו הפכתי הכור אגס מים חלמיש למעיני מים
(תהלים קי"ד ח'), (ואולי למ"ד של לאעינו מושבת עוד אחרת בנחה אל אגס), וכן בתכונות
רפשיות והפכתי אכלס לשון (ירמיה ל"א י"ג), והפכתי קניכס לאכל (עמוס ח' י'), ההפכים
ללענה משפט (שם ה' ז'), שתי התכונות נזכרות, ולמ"ד על המורדשת, משא"כ רוב לשונות
ההפוך

נער דער שטערטע, אונדראן
 געווענעם דעם ערדרייכס.
 (כו) אלס זיינע פרויא הינטער
 איהם צוריק זאָה, וואָרד זיא צו
 איינער זאלצווילע. (כז) אברהם
 בענאָב זיך דעם מאָרגענס
 פֿריה אָן דען אָרט, וואָ ער פֿאַר
 דעם אַנגעזיכטע דעם עוויגען
 געשטאַנדען, (כח) שויעטע
 דיין נאָך דער זייטע פֿאַן סדום
 אונד עמורה אונד נאָך דער
 גאַנצען זייטע דעם קרייזלאַג
 דעם, אונד זאָה אויס דער ער-

ר ש י

נא' בחלמיש שלח ידו וגו' (איוב כ"ח):
 (כו) ותבט אשתו מאחריו, מאחריו של לוט:
 ותהי נביב מלח. במלח חשאה ובמלח לקתה
 אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו
 אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא
 להנהיג במקום הזה: (כח) קיטור.

ישבי הערים וצמח האדמה:
 (כו) ותבט אשתו מאחריו ותהי
 נביב מלח: (כז) וישבם אברהם
 בבקר אל המקום אשר עמד
 שם את פני יהוה: (כח) וישקף
 על פני סדום ועמורה ועל כל פני
 ארץ הכנען וירא והנה עלה קיטור

הארץ

תרגום אונקלוס

יחבי קירווא וצימחא דארעא: (כו) ואסתכיאת
 אתריה מבחרוהי ויהות קמא דמלחא:
 (כז) ואקרים אברהם בצפרא לאחרא די
 משמש תמן בצלו קדם יי: (כח) ואסתכי
 על אפי סדום ועמורה ועל כל אפי ארעא דמשרא וחוא והא סליק תננא דארעא

בחננא

ב א ו ר

ההפוך המורות על ההפיכה המקומית אין אחריהם שם אחר ולא למ"ד, וכיון שכל מקום שזכר
 הפיכת סדום במקרא לא נתלזה עמו שם אחר עם למ"ד בתחלתה או בלי למ"ד, תהי' ההפיכה
 בהוראתה השגיטה הפיכה מקימית ממטה למעלה, כאשר קבלו חז"ל בנ"ר ואמרו ארבעתן יושבות
 בסלע אחד ונא מלך והפכן מלמעלה למטה שנאמר בחלמיש שלח ידו הסך משרש הרים (איוב
 כ"ח ט'), ואנכי לא ידעתי מדוע נלמס בייסי האל ונפל אחיו, ומה בלע כי נרויח בוסים
 המיפלאים אשר גבהו עד קום שמים, כחזי זרת מהם להקטינים, ומה גדול הי' הוס העלום
 הזה בארץ אשר היתה כן עדן דשנה ורעננה, וכמו רנע היתה לשממות עולם וירד שאונה
 והמורה ועלו בה, ולא חלו בה ידי השבע כלל, כי לא נראו בה אותיות החורבן אף רנע טרם
 זה, כאשר כתב ר"ע ספורנו על מאת. ה' מן השמים וכבר העתקתי דבריו, ובתב מהר"י
 אברבנאל זכור ג"כ כוונת הכתוב השמש ילא על הארץ להודיע שלא הי' שם כדוך הטבע אשר
 טרם האטר יתקדו שמים בעבים וזוהר השמש אינו נראה, רק שהי' להפך שהשמש זרחה על
 הארץ: (כו) יחבט אשתו מאחריו, כתב הרד"ק בספר הפרש"ס שרש אחר וז"ל פי' אשתו
 שהיתה מאחוריו הכיטה אחריה עכ"ל, ויהי' שיעורו ותבט אשתו (אשר) מאחוריו, אבל הגי' הנהייה
 לא חסנים עמו, ולכן נראה נכון דעת המפרשים שהביטה מאחרי לוט שהי' הולך אחריהם
 מאסף לכל ביתו מאהרים להשלט: וההי נביב מלח, ונעשית מלכת מלח, ואמר נביב כי
 כמו שהיתה נלבה עומדת כשהביטה אחריה כן שבה מלח בקומצה, כי הי' שם ג"כ מלח בין
 הנפריות ואש, ואף שלא נזכר כה הנה מפורש במקום אחר גשיות ומלח שרפה כל ארנפס וגו'
 כמהפנת סדום וגו' (דברים כ"ט כ"ב), ושרש הי' יורה לפעמים על השתנות ההויה לדבר
 אחר כמו שכתבתי בספיק והי' טעמו כעצם לשד האמן (נמדנר י"א ח'): (כז) וישבם אברהם
 בבקר אל המקום וגו', שיעורו ללכת אל המקום, והמתרגם הזכנניו תקן זה בלשונו:
 (כח) וישקף על פני סדום וגו', לדעת אס נמלחו סס עשרה ונילוו ס לאו. (הרשב"ס):
 קיטור, תימור של עשן טור"קא בלע"ז. [טארשי, בל"א ברתמרפחקען]. (רש"י), והוא מנורת
 קיטור

הָאָרֶץ כְּקִיטָר הַכְּבִשָׁן: (כט) וַיְהִי
 בְּשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עַרְי הַכְּכָר
 וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבֵרָהֶם וַיִּשְׁלַח
 אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְסָכָה בְּהַפֵּךְ
 אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בְּהֵן לֹט:
 (ל) וַיַּעַל לֹט מִצּוּעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר
 וַשְׁתִּי בְּנִתּוֹ עִמּוֹ כִּי יֵרָא לְשַׁבֵּת
 בְּצוּעַר וַיֵּשֶׁב בְּמַעְרָה הוּא וַשְׁתִּי

דע איינען רויך אויפֿשטייגען
 וויא דער רויך אויס איינעם
 קאלקאָפֿען. (נט) אַלואַ דאָ
 גאַטט דיא שטערטע דעם
 קרייזעס פֿערדערבטע, דאָס
 טע גאַטט אַן אַבֿרהם אונד
 שיקטע לוט מיטטען אויסדער
 פֿערוייסטונג הינוועג, דאָער
 נעמליך דיא שטערטע אומ־
 קעהרטע, אין וועלכען לוט גע־
 וואָהנט האַטטע. (ל) לוט גינג
 פֿאַן צוער הינויף, אונד בע־
 זעטטע זיך אויף דעם געביר־
 גע אונד זיינע ביידען טעכטער

בנחיו

מיט איהם, דען ער פֿירטטעטע זיך, לענגער אין צוער צו בלייבען, אונד וואָהנטע מיט זיי.

ר ש י

תרגום אונקלוס

פְּחַנְנָא דִּאֲחֻנְנָא: (כט) וַהֲוָה בְּחַבְלוֹת יַיִת
 קְרוּי מִיִּשְׂרָא וּדְכִיר יֵי יֵת אֲבֵרָהֶם וַשְׁלַח
 יֵת לֹט מִגּוֹ הַהִפְסָכָא בְּדִ הַפֵּךְ יֵת קְרוּיָא
 דִּי הֵהָוָה יִתִּיב בְּהֵן לֹט: (ל) וַסְּלִיק לֹט
 מִצּוּעַר וַיִּתִּיב בְּמִוּרָא וַחֲרָתִין בְּנִתִיָּה עִמִּיהָ
 אַרִי דְחִיל לְמִיתָב בְּצוּעַר וַיִּתִּיב בְּמַעְרָתָא

תימיר של עשן טירק"א בלע"ז: הכבשן.
 חפירה שזורפין בה את האננים לסיד
 וכן כל כבשן שנתורה: (כט) ויזכור אלהים
 את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על
 לוט וזכר שהיה לוט יודע שגרה אשתו
 של אברהם ושמע שאמר אברהם במלכים
 על שרה אשתו היא ולא גלה הדבר שהיה
 חס עליו לסיק חס הקב"ה עליו: (ל) כי
 ידא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה
 לסד.

הוא

ב א ו ר

קטורת: הכבשן, חפירה שזורפין בה את האננים לסיד, או אצר מבשלין בו כלי החרש
 והאש דולקת בה תמיד: (כט) ויהי בשחת וגו' ויזכר, וגו' הספוק הזה כלל עיקר הבלתו של
 לוט אחר שספר בפרט, כדרך הכתוב, ועם זה הודיע ג"כ עוקר הבלתו היתה בזנותו של
 אברהם, והו"ו של ויזכר מזכרת ב' המאמר סמתיחסי' בזמן, ובל"א (אוס, דא): בהפך, כאשר
 הפך, וכן ת"א בד הפך: אשר ישב בהן לוט, באחת מהן וכן ויקבר בערי גלעד (שופטים
 י"ב ז'), פי' באחת מבני גלעד, ועל עיר בן חרות (זכריה ט' ט'), פי' בן אמתן אחת
 מהאחיות, וכן באש ישרמו אמו ואתה (ויקרא כ' י"ד), ואת אחת מהן והיא האחרונה שנשא
 באיסור: (ל) בהר, הודיע שצד לו המלאך, ולא רא לשבת בהר כי חשב שהפנה לז
 תפסע יתר כמו שכורה לו המלאך באמו ההרה הזלט: כי ירא לשבת בצוער, להחעכך
 עוד בצויר, מפני שאם מן המקומות שגורה עליהן הספחה ונחמתו של לוט הניחה המלאך
 בעבור שלא יוכל להמלט ההרה בו ביום, חשב בלבו כי לא יאריך לו עוד אחרי שיש לו זמן רב
 להמלו.

ה מ ע ר

(כט) ויהי, הספוק הזה יבאר תכלית הספיק והוא להניח לנו כי בעבור אברהם במיר ה' נמלט לוט, וזה יהיה לנו לאות כי לא יטוש את בניו, וכלל פיהם אל מושיע הוא להם.

זינען ביידען טעכטערן אין איי-
נער העהלע. (לא) דא שפראך
דיא עלטעסטע צור יינגסטען:
אונזער פאטער איזט אלס,
אונד קיין מאן איזט טעה-אים
לאנדע, דער אינז בייאויאנהען
קאנטע נאך דער אייף דער
גאנצען ערדע איבליצען וויזע.
(לב) וואהלאן! געבען וויר אונ-

ר ש י

בנתיו: (לא) ותאמר הבכירה אל-
הצעירה אבינו זקן ואיש אין
בארץ לבוא עלינו כדרך כל-
הארץ: (לב) לכה נשקה את-

אבינו

תרגום אונקלוס

הוא ותרתין בנתייה: (לא) ואמרת רבחא
לוערחא אבונא סיב וגבר ליה בארעא
למייעל עלנא כאורח כל ארעא: (לב) איתא

לסדום: (לא) אבינו זקן. ואס לא עכשו
אימתי שמת ימות אי יסוק מהוליד:
ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם
נחרכ

ב א ו ר

להמלט ההרה ואילי הסוך העיר: וישב במערה, להסתר שם מזרם ונגס: (לא) הבכירה, הרמכ"ן
בתב ו"ל אמר ר"א יתכן שהיתה לו אשה אחרת ומתה בתולה (כוונתו לפי שכבר היו לו שתי
בנות נשואות כמו שפי' למעלה ומסתמא לא השיא הצעירות לפני הבכורות, וא"כ איך יקרא
פה הגדולה בכירה, לכן אמר שיזכר שפי' לו אשה אחרת והיו הנשואות מן אשתו הראשונה וזאתן
שניולו מן השני', וזאת מהן בכירה וזאת מהן הצעירה), ואין לזכר כי הבכורה הסך הצעירה
בל גדול נאחזה יקרא עבור כל קטן ממנו נעיי' לו, והפרי הראשון יקרא בכורים וכן בכורי דלים
(ישעיה י"ד ל'), המוקדמים בדלות שהם דלי הדלים וכן בבכור ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה
(יהושעו' כ"ו), וכן תרגם אונקלוס רבחא עכ"ל, כי בכל מקום שהכוונה במלת עבור על הפטר
רחם לאמו או הראשון לאביו מתרגם אנקלוס בוכרא, ולפי מה שפירשנו שאין הכרח שהיו לו שתי
בנות נשואות, יפי' פי' בכירה כפשוטו: אבינו זקן, ואס לא עכשו אימתי שמת ימות או יסוק
מהוליד: ואיש אין בארץ, סבורות היו שכל העולם נחרכ שהביא מכול של אש, וכ"ע ספורנו
פי' אבינו זקן, ולא יתאמן להרחיק גדוד אל ארץ אחרת, ואיש אין בארץ לבוא עלינו, אין איש
בזה הגליל ראוי לבא עלינו עכ"ל: כדרך כל הארץ, שהמנהג הוא שלא תנשא אשה שלא להנן
לה. (כ"ע ספורנו): (לב) לכה נשקה, לשון זרוו והומנה ולפי שההליכה זרוו והישיבה עללה
נאמר הזרוו כלשון הליכה, כ"כ הרד"ק בשרשים שרש יהב, והנה כבר כתבתי ענין מלת הנה
ריע של לכה נפ' נח כפסוק הנה ולבנה (י"א ג'), והנה שרש ילך גם הוא יורה לפעמים על
הזריות בלא הליכה ולפעמים על ההליכה לבדה ולפעמים על שתייהן כאחד, ולא מלאתי מלת
לכה לנקבה יחידה רק פה, אשר בתחלת ההשקפה ראוי להיות לבי, כאשר נמלא כן י"ו פעמים
באקרא, ונמלא מלת לכה ליחיד הרבה פעמים, גם מלת לכו לרבים, וכלם יורו פעם על
הזריות ופעם על ההליכה ממש, ואשר הבחינה הראויה בכל א' מהן הוא כי בכל מקום
שזורה רק על ההליכה לא תשתנה בלי ספק הוראת המין והמספ', ויאמר לנקבה לבי, לזכר
ל"ד או לכה (בתוספת ה"א מאותיות האמנתיו), ולרבים לכו. אמנם בכל מקום שזורה על
הזריות, אס יורו לרבים יאמר לכו, ואס ליחיד יאמר לכה אף אס המדבר ישתחף עמו
במלאכתו כמו לכה ונרתם ברית (בראשית ל"א מ"ד), לכה נח ונסורה (שופטים י"ט
י"א), ולנקבה, אס המדבר אינו משתחף עמו באלאכתו או יבא על משפטו, לבי, כמו
לבי את מלכי עלינו (סס ט' י"ד ו"ב), כי המדברים לא השתחפו במלוכה, ואס ישתחף עמו המדבר
או יאמר לכה כמו כאן לכה נשקה, אף שתייהן נקבות, וכי אינו נזכר, אחרי שלא יזכר אדם
לעצמו, כי אס הימן הקריאה והזרוו (חיטטרעקליקן בל"א ז'), ולזה אין לו הוראות הנדברים
והמין והמספר, והכוונה פה זרוי ענמך ואזדרוגס אני ונשקה את אבינו יין, וכן מתורגם
כל"א

וערם פֿאַטער וויין צו טרינקען,
 אונד לעגען אונז ביא איהם,
 דאס וויר פֿאַן אונזערם פֿאַטער
 זאמען צור וועלט ברינגען.
 (לג) זיא גאכען אַלזאָ איהרעם
 פֿאַטער דיעזעלבע נאַכט וויין
 צו טרינקען, אונד דיא עלטע-
 סטע קאם, אונד לאַג ביא
 איהרעם פֿאַטער, אָהנע דאָס
 ער עס מערקטע, ווערער ביא
 איהרעם ניערערלעגען נאָך
 ביא איהרעם אויפֿשטעהען.
 (לד) דעם מאָרנענס דאָרויף

אָבִינוּ יִין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנִחִיָּה
 מֵאָבִינוּ זָרַע: (לג) וְתִשְׁקִין אֶת-
 אָבִיהֶן יִין בְּלִילָה הוּא וְתִבָּא
 הַבְּכִירָה וְתִשְׁכַּב אֶת-אָבִיהָ וְלֹא-
 יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ: (לד) וַיְהִי
 מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל-
 הַצִּעִירָה הֵן-שָׁכַבְתִּי אִמִּשׁ אֶת-

אבי

נקוד על ו'

שפראך

ר ש י

תרגום אונקלוס

נזרנ כמו בדור המנוח ב"ר: (לג) ותשקין
 וגו'. יין נודמן להם בצערה להוליח מהן
 ב' חומות: ותשכב את אביה. ובלעירה
 כתיב ותשכב עמו. לעירה לפי שלא פתחה
 בזנות שלא אחתה למדתה חיסך עליה
 הכתוב ולא פי' גנותה. אבל בכירה שפתח'
 בזנות פרסמה הכתוב כמפורש. ונקומה
 של בכירה נקוד לומר שנקומה ידע ואעפ"כ
 ל

נִשְׁקִינִיח אָבוּנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכְּבִיב עִמִּיהָ וְנִקְיִים
 מֵאָבוּנָא בְּנִין: (לג) וְאִשְׁקִינָה ית אָבוּהֶין
 חֲמָרָא בְּלִילָיָא הוּא וְעַלְת רַבָּחָא וְשָׁכִיבַת
 עִם אָבוּהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְאִשְׁקִימָהּ:
 (לד) וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַאֲמַרְת רַבָּתָא
 לַצִּעִירָתָא הֵיא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם אָבִיא

באור

בל"א (וויזנהמן): יין, רש"י כתב ע"פ המדרש ש"פ נס נודמן להם יין בצערה, להוליח מהן
 שתי חומות, אבל לפי פשוטו אין צורך לזה כי בודאי לקחו להם בצערה כל הכריד להם מאכילה
 ושתי, ונמלא במדרש ב"ר מנין ה' להם יין בצערה שלא משה שהיין מרובה להן היו מחזיזין
 אותו בצערות עב"ל, פי' שארץ הכנר היתה ארץ מבורכת ומוזיזה יין הרבה והיו מחזיזין אותו
 בצערות שלא יחמין, וכשנחרכה כל ארץ הכנר נשאר היין שבצערה הפקר: (לג) בלילה
 הוא, הראוי בלילה ההוא, כי השם הבא עם ה"א הידיעה משפט הלשון שיבוא גם התואר שעמו
 בה"א הידיעה. ונחמרה פה דרך זרות, כמו נהנים את העגלה חדשה (שמואל ב' ו' ג'),
 את הכנש אחד (במדבר כ"ח ד') הראש אחד (שמואל א' י"ג י"ז), והדומים להם: בשכבה,
 מקורעם הכנווי, ועל דעת הרד"ק אותם שהנווי בהם ע"מ פֿעול יבואו בהכנווי המקור בקמן
 הפ"א כמו פֿקרו, ואותם שהם ע"מ פֿעול יבואו בחירק הפ"א, אבל רבו הזרים בזה הכלל:
 (לד) אמר, הלילה שצנר קרוי אמר, ופעם א' נמלא על כוונת חושך, אמר שואה ומשאה (איוב
 ל')

המעמר

(לג) בלילה הוא, עיין בבאור, ולדעתי יהיה חסרון הפ"א בתואר כאן יותר זר מכלל המשלים
 שהביא הרב, כי בכל המקומות האלה נוכל לפרש שה"א של השם מושך עלמנו ואחר עמו מה
 שא"כ כאן שהה"א נבס היא נבלעת.

תרגום אשכנזי

אפראך דיא עלטעסטע צור
יינגסטען : אך האבע גע-
סטערן בייא מיינעם פֿאטער
געלעגען! געבען וויר איהם
אויך דיעזע נאכט וויין צו טרינקן
קען! זאראן קאממע, אינד
לעגע דייך בייא איהם, דאס
ווי-פֿאן אינזערם פֿאטער זא-
מען ערהאלטען. (ל) זא גא-
בען זיא איהם אויך דיעזע
נאכט וויין צו טרינקען, אונד
דיא יינגסטע שטינד אויף, אונד
לענטע זיך בייא איהם; ער
אבער מערקטע וועדער איהר
ניערערלעגען, נאך איהר אויפֿ-
שטעהען. (ל) ביידע טעכטער
לויט'ס ווארדען פֿאן איהרעם
פֿאטער שוואנגער. (ל) דיא
עלטעסטע געבאהר איינען

וירא יט

אבי נשקנו יין גם הלילה ובאי
שכבי עמו ונחיה מאבינו זרע:
(ל) ותשקין גם בליקה ההוא את
אביהן יין ותקם הצעירה ותשב
עמו ולא ידע בשכבה ובקמה:
(לו) ותהרין שתי בנות לוט
מאביהן: (ז) ותלד הבכירה
בן ותקרא שמו מואב הוא אבי
מואב עד היום: (ח) והצעירה
גם היא ילדה בן ותקרא שמו
בן-עמי הוא אבי בני-עמון עד

היום

זאהן אינד נאנטע איהן מואב; דיעזער איז דער שטאמפֿאטער דעם פֿאלקעס מואב בן
אייף דינען טאג. (ל) דיא יינגסטע געבאהר אויך איינע זאך, אינד נאנטע איהן בן עמי (זאך)
היינעם פֿאלקעס; דיעזער איז דער שטאמפֿאטער דער קינדער עמון בן אייף דינען טאג.

אברהם

תרגום אונקלוס

בשקיניה חזרא אף בליליא ועולי שכובי
עמיה ונקיים מאבונא בנין: (ל) ואשקיהא
אף בליליא ההוא ית אבוהן חזרא וקמת
ועירתא ושכיבת עמיה ולא ידע במשכבה
ובמקימה: (לו) ועדיאן תרתין בנת לוט
מאבוהן: (ל) וילדת רבתיא בר וקרתי
שמייה מואב הוא אבוהון דמואבאי עד יומא

לא נאמר ליל שני מלכות: (לו) ותהרין
יגמר. אף על פי שאין האשה מזעזכת
מניחה ראשונה אלו שלטו בעלמן והולידו
רוחן לחן ועברו מניחה ראשונה:
(לו) מואב. זו שלא היזה ל ועה פירשה
שמאניה הוא. אבל בגירסה קראו כלשון
נקיה וקבלו שגר בימי משה שנאמר כנני
עמין אל חתני כס כלל וכמואב לא
הזכיר אלא של ילדס כס אבל לזכרן
הזיר לו:

דין: (ל) וועירתא אף היא ילדת בר וקרתי שמייה בר עמי הוא אבוהון
דבני עמון עד יומא דין:

באור

ל' (ל): (לו) מואב, כמו מאב, וכן בן עמי שאבי הילר ממעמדתה הוא, וכתיב ר"ע ספורנו
זרנו להורות בזה שלא נתעברו מאדם בלתי הנון: עד היום, כימי משה, וכן כל עד היום, עד
ימי הסופר שכתיב את הדבר, (הרשב"ם):

המער

(לח) הוא אבי, חכלית הסיפור הזה להנחות שני הגוים אשר יזכר עליהם לא ינאו נקהל לך